

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія з педагогічної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
 Олексій ЖИЛЬЦОВ

« ___ » _____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ

для студентів

спеціальності	<i>012 Дошкільна освіта</i>
освітньої програми	<i>012.00.01 Дошкільна освіта</i>
освітньо-кваліфікаційного рівня	<i>молодший спеціаліст</i>

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 62136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 3152/21
Сест
(підпис) (прізвище, ініціал)
« 14 » 01 20 21 р.

Київ – 2021

Розробник:

Пижевська Ірина Володимирівна, викладач циклової комісії з педагогічної освіти Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладач:

Пижевська Ірина Володимирівна, викладач циклової комісії з педагогічної освіти Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії з педагогічної освіти

Протокол від 5 січня 2021 р. № 6

Голова циклової комісії Альона ДОЦЕНКО

Робочу програму перевірено

14 січня 2021 р.

Заступник директора з навчально-методичної роботи Зоя ГЕЙХМАН

Заступник директора з навчальної роботи Яніна КАРЛІНСЬКА

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
	денна форма навчання
Вид дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів/годин	1,5/45
Курс	3
Семестр	6
Кількість змістових модулів з розподілом:	2
Обсяг кредитів	2
Обсяг годин, в тому числі:	60
Аудиторні	28
Модульний контроль	4
Семестровий контроль	-
Самостійна робота	28
Форма семестрового контролю	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: висвітлення основних закономірностей та особливостей розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку (порушення зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, затримка психічного розвитку, розумова відсталість та комбіновані порушення).

Завдання: надання студентам теоретичних знань щодо загальної характеристики різних категорій дітей з психофізичними порушеннями, етіології, механізмів, симптоматики, класифікації, динаміки протікання даних порушень за умов цілеспрямованого навчання та виховання; формування у студентів категоріальних понять з дефектології; формування у студентів уміння правильно діагностувати певне психофізичне порушення та визначати ефективні шляхи корекційного впливу у різних категорій дітей з вадами в розвитку; прищеплення особливого ставлення до дітей з психофізичними порушеннями; обґрунтування принципів створення і розвитку системи спеціальних закладів для виховання дітей з метою здійснення оптимального впливу на хід розвитку, формування активної соціально-корисної особистості до самостійної трудової діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен мати такі **предметні компетентності**:

- знання предмету і завдань дефектології;
- розуміння етіології та класифікації аномалій;
- знання основних видів аномального розвитку;
- розуміння особливостей проведення обстеження дітей з порушеннями психофізичного розвитку;
- розуміння особливостей побудови навчально-виховного процесу з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку;
- вміння встановлювати закономірності і особливості навчально-виховного процесу в спеціальних закладах для дітей з психофізичними порушеннями, визначати мету, завдання, зміст, принципи та методи навчання, виховання та трудової підготовки;
- здатність використовувати різні спеціальні технічні засоби, які допомагають дітям з порушеннями в їх пізнавальній діяльності та встановленні контакту з оточуючим світом;
- вміння визначати ефективні шляхи та засоби профілактики психофізичних порушень;
- здатність виявляти особливості та шляхи покращення життя та діяльності дітей з психофізичними порушеннями в соціальному оточенні (сім'ї, трудових та навчальних колективах).

3. Результати навчання за дисципліною.

- визначати предмет і завдання дефектології;
- розуміти етіологію та класифікувати аномалій;
- визначати основні види аномального розвитку;
- розуміти особливості проведення обстеження дітей з порушеннями психофізичного розвитку;
- знати особливості побудови навчально-виховного процесу з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку;:
- вміти встановлювати закономірності і особливості навчально-виховного процесу в спеціальних закладах для дітей з психофізичними порушеннями, визначати мету, завдання, зміст, принципи та методи навчання, виховання та трудової підготовки;
- використовувати різні спеціальні технічні засоби, які допомагають дітям з порушеннями в їх пізнавальній діяльності та встановленні контакту з оточуючим світом;
- вміти визначати ефективні шляхи та засоби профілактики психофізичних порушень;
- виявляти особливості та шляхи покращення життя та діяльності дітей з психофізичними порушеннями в соціальному оточенні (сім'ї, трудових та навчальних колективах).
- визначати та удосконалювати форми та зміст корекційно-педагогічного процесу, спрямованого на подолання психофізичних порушень у дітей дошкільного віку.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Розподіл годин між видами				
	Усього	Аудиторна			
		Лекції	Семіна р	Практи чні	Сам.р
Змістовий модуль 1. Загальні основи корекційної педагогіки.					
1. Предмет і завдання корекційної педагогіки. Особи з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання	4	2	2		
2. Види порушень психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика). Комплексна диференціальна діагностика відхилень у психофізичному розвитку.	8	2		2	4
3. Освітні установи для осіб з вадами психофізичного розвитку та їх комплектування. Психолого-педагогічний моніторинг розвитку дитини. Інклюзивно-ресурсний центр.	6	2			4
4. Модульна контрольна робота	2				
Разом	20	6	2	2	8
Змістовий модуль II. Психолого-педагогічна характеристика дітей з різними вадами психофізичного розвитку та особливості роботи з ними в умовах інклюзивного навчання					
4. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях слуху, зору.	9	2		2	5
5. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях мовлення, рухової сфери.	9	2	2		5

6. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях інтелекту.	9	2		2	5
7. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при затримці психічного розвитку.	9	2			
8. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при відхиленнях емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки.	9	2	2		5
9. Модульна контрольна робота	2				
Разом	40	10	4	4	20
Підготовка та проходження контрольних заходів					
Усього годин	60	16	6	6	28

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Загальні основи корекційної педагогіки.

Тема 1. Предмет і завдання корекційної педагогіки. Особи з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання

Предмет, завдання та понятійно-категоріальний апарат корекційної педагогіки. Галузі корекційної педагогіки. Перспективи розвитку корекційної педагогіки в Україні. Поняття «діти з вадами психофізичного розвитку». Форми освіти дітей з особливими потребами (інституціоналізація, інтеграція, інклюзія).

Основні поняття теми: корекційна педагогіка, корекція, реабілітація, абілітація, інтеграція, інклюзія, інклюзивна освіта, соціальна адаптація, спеціальні освітні заклади, особливі освітні потреби,.

Семінарське заняття 1. Предмет і завдання корекційної педагогіки. Особи з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання.

Основна література: 1, 3. Додаткова література: 11, 13

Тема 2. Види порушень психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика). Комплексна диференціальна діагностика відхилень у психофізичному розвитку.

Сутність та класифікація порушень психофізичного розвитку. Причини порушень психофізичного розвитку. Зміст та принципи роботи інклюзивно-ресурсних центрів. Завдання інклюзивно-ресурсних центрів. Методи діагностики інклюзивно-ресурсних центрів Індивідуальний навчальний план.

Основні поняття теми: сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія та логодидактика, затримка психічного розвитку, аутизм, олігофренія і деменція, ідіотія; імбецильність, дебільність, сліпота і слабкозорість, дитячий церебральний параліч, натальний, постнатальний, пренатальний періоди, інклюзивно-ресурсний центр.

Основна література: 1, 3. Додаткова література: 11, 13

Тема 3. Освітні установи для осіб з вадами психофізичного розвитку та їх комплектування. Психолого-педагогічний моніторинг розвитку дитини.

Інклюзивно-ресурсний центр

Диференціація системи закладів для дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку. Можливості інтегрованої та інклюзивної освіти дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку. Індивідуальне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку як форма організації корекційно-педагогічного процесу. Завдання психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Напрямки та принципи моніторингової діяльності. Об'єкт моніторингової діяльності. Завдання та функції Інклюзивно-ресурсного центру.

Основні поняття теми: спеціальні заклади, інтегроване та інклюзивне навчання, індивідуальне навчання, спеціальна школа (пансіон), логопедичний пункт, діагностика, моніторинг, інклюзивно-ресурсний центр.

Основна література: 1, 3. Додаткова література: 11, 13

Змістовий модуль II.

Психолого-педагогічна характеристика дітей з різними вадами психофізичного розвитку та особливості роботи з ними в умовах інклюзивного навчання

Тема 4. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях слуху, зору.

Роль слуху в розвитку людини. Причини виникнення та класифікація порушень слухової функції. Навчання і виховання дітей з порушеннями слухової функції у спеціальних закладах. Організація допомоги учням з порушеннями слуху в умовах загальноосвітньої школи. Порушення зору як психолого-педагогічна проблема. Класифікація порушень зорової функції та причини їхнього виникнення. Навчання і виховання дітей з порушеннями зорової функції у спеціальних закладах. Організація допомоги учням з порушеннями зору в умовах загальноосвітньої школи.

Основні поняття теми: зоровий аналізатор, гострота зору, вроджена сліпота, набута сліпота, прогресуючі і стаціонарні порушення, діти зі зниженим зором, спеціальні школи (школи-інтернати) для сліпих та дітей зі зниженим зором, слухового аналізатора, рівень інтенсивності різних типів звуків, глухота, туговухість, фактори ендogenousного та екзогенного впливу.

Основна література: 1,4,5. Додаткова література: 11,13,14.

Тема 5. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях мовлення, рухової сфери.

Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями мовлення. Навчання і виховання дітей з порушеннями мовлення. Особливості роботи вчителя з дітьми, що потребують логопедичної допомоги, в умовах закладів загальної середньої освіти. Діти з порушенням опорно-рухового апарату та моторного розвитку. Дитячий церебральний параліч. Врахування особливостей порушень моторної сфери у різних видах навчальної діяльності дітей, організація їх спілкування та участі у позакласній роботі. Комплексні порушення психофізичного розвитку дітей, їх види та врахування в умовах інклюзивного навчання.

Основні поняття теми: центральна нервова система, внутрішторбна патологія, афонія, дисфонія, тахілалія, брадилалія, заїкання, дислалія, дизартрія, ринолалія, алалія, афазія, дисграфія, фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення, загальний недорозвиток мовлення, прояви мовленнєвого негативізму, спеціальні логопедичні класи, логопедичні пункти, параліч, дитячий церебральний параліч.

Семінарське заняття 2. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях слуху, зору, мовлення, рухової сфери.

Основна література: 1,2,3. Додаткова література: 1, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12

Тема 6. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях інтелекту.

Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями інтелекту. Принципи корекційної спрямованості навчально-виховного процесу у спеціальній школі. Навчання і виховання дітей з порушеннями інтелекту у спеціальних закладах. Корекційні прийоми реалізації індивідуального підходу до дітей з порушеннями інтелекту в умовах індивідуального навчання.

Основні поняття теми: розумова відсталість, легка розумова відсталість, помірна розумова відсталість, корекційна робота, олігофренія, деменція, компенсація, спеціальна школа, корекція, предметно-практична діяльність.

Основна література: 1,3. Додаткова література: 13, 16

Тема 7. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при затримці психічного розвитку.

Психолого-педагогічна характеристика дітей з затримкою психічного розвитку. Класифікація. Принципи корекційної спрямованості навчально-виховного процесу. Навчання і виховання дітей з затримкою психічного розвитку.

Основні поняття теми: затримка психічного розвитку, мозкова дисфункція, доброякісна ЗПР, церебрально-органічна ЗПР, корекційна робота, спеціальні класи, інклюзивні класи, інклюзивне навчання, корекція, предметно-практична діяльність.

Основна література: 1,3. Додаткова література: 13, 16

Тема 8. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при відхиленнях емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки.

Класифікація розладів емоційно-вольової сфери. Характеристика різних видів порушень емоційно-вольової сфери. Аутизм, його прояви та ступені виразності. Організація корекційної роботи з дітьми, що мають порушення емоційно-вольової сфери. Завдання педагогічної корекції при різних проявах емоційно-вольових порушень.

Семінарське заняття 3. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях інтелекту, затримках психічного розвитку, відхиленнях емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки.

Основна література: 1,3. Додаткова література: 13, 16

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	5	5
Відвідування семінарських занять	1	1	1	2	2
Відвідування практичних занять	1	1	1	2	2
Робота на семінарі (доповідь, виступ, повідомлення, участь у дискусії)	10	1	10	2	20
Робота на практичних заняттях (доповідь, виступ, повідомлення, участь у дискусії)	10	1	10	2	20
Виконання завдання для самостійної роботи	5	2	10	4	20
Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25
Разом			60		94
Максимальна кількість балів: 154					
Розрахунок коефіцієнта: 1,54					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Змістовий модуль I. Вступ. Предмет і завдання дефектології.

Загальна характеристика, етіологія аномального розвитку та основні групи дітей з порушеннями психофізичного розвитку

Тема 1. Види порушень психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика). Комплексна диференціальна діагностика відхилень у психофізичному розвитку.

Дати загальну характеристику порушень психофізичного розвитку. Надати змістовний аналіз етіології аномального розвитку, охарактеризувати психофізичні порушення спираючись на теорію Л.С. Виготського. (Презентація від 12 слайдів)

Тема 2. Освітні установи для осіб з вадами психофізичного розвитку та їх комплектування. Психолого-педагогічний моніторинг розвитку дитини. Інклюзивно ресурсний центр.

Дати характеристику мережи освітніх закладів для дітей з вадами психофізичного розвитку. Розкрити основні функції та завдання інклюзивно ресурсного центру. (Друкована робота у вигляді реферату об'ємом до 4 сторінок)

Тема 3. Діти з порушеннями зору та слуху

Проаналізувати можливість організації допомоги учням з порушеннями зору та слуху в умовах спеціальної освіти та інклюзивної освіти в умовах закладу загальної середньої освіти. (Презентація від 12 слайдів)

Тема 4. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату

Організація допомоги учням з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату в умовах спеціальної освіти та інклюзивної освіти в умовах закладу загальної середньої освіти. (Друкована робота у вигляді практичних порад вчителю об'ємом до 4 сторінок)

Тема 5. Діти вадами інтелектуального розвитку (розумова відсталість) та комбінованими порушеннями

Організація допомоги учням з ЗПР, вадами розумового розвитку в умовах спеціальної та інклюзивної освіти в умовах закладу загальної середньої освіти. Психолого-педагогічні основи розвитку і освіти осіб зі складним дефектом. (Презентація від 12 слайдів)

Тема 6. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при відхиленнях емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки.

Організація допомоги учням з порушеннями емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки в умовах спеціальної освіти та інклюзивної освіти в умовах закладу загальної середньої освіти. (Друкована робота у вигляді практичних порад вчителю об'ємом до 4 сторінок)

Критерії оцінювання самостійної роботи.

Самостійна робота оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів. Критерії оцінювання викладені у таблиці:

Бал	Критерій оцінки
5	Робота виконана в повному обсязі, залучені альтернативні джерела інформації. Виконане завдання має практичну користь для подальшої професійної діяльності студента.
4	Робота виконана майже на 60 - 90% від загального обсягу та допускаються незначні помилки. Виконане завдання має практичну користь для подальшої професійної діяльності студента.
3	Обсяг виконаних завдань становить 30 – 59 %. Практична користь від виконаного завдання не значна.
2	Обсяг виконаних завдань становить 10 – 29 %. Практична користь від виконаного завдання майже відсутня.
1	Обсяг виконаних завдань становить менше 10%. Практична користь від виконаного завдання відсутня.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль проводиться у вигляді письмової контрольної роботи, яка містить 3 питання. Контрольна робота розробляється не менше, ніж у 4 варіантах. Кожне питання оцінюється у 8 балів та 1 бал за загальне оформлення роботи та сумлінність виконання.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Форма проведення заліку: за результатами поточного контролю (відвідування лекцій, семінарських та практичних занять, поточне опитування, виконання самостійних завдань та певних видів робіт на семінарських заняттях)

6.5. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно
B	82-89	Дуже добре
C	75-81	Добре
D	69-74	Задовільно
E	60-68	Достатньо
FX	35-59	Незадовільно з можливим повторним складанням
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу

7.Навчально-методична карта дисципліни «Основи дефектології»

Разом: 60 год., із них: 16 год. – лекцій, 6 год. – семінарських занять, 6 год. – практичних занять, 28 год. – самостійна робота, 4 год. – модульний контроль. 6 семестр закінчується складанням заліку.

Модулі	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II				
Назва модуля	Загальні основи корекційної педагогіки.			Психолого-педагогічна характеристика дітей з різними вадами психофізичного розвитку та особливості роботи з ними в умовах інклюзивного навчання				
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8
Теми лекцій	Предмет і завдання корекційної педагогіки. Особи з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання	Види порушень психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика). Комплексна диференціальна діагностика відхилень у психофізичному розвитку.	Освітні установи для осіб з вадами психофізичного розвитку та їх комплектування. Психолого-педагогічний моніторинг розвитку дитини	Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях слуху, зору	Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях мовлення, рухової сфери.	Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях інтелекту	Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при затримці психічного розвитку	Особливості розвитку, навчання та виховання особистості відхилених емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки.
Теми семінарських занять	Предмет і завдання корекційної педагогіки. Особи з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання			Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях мовлення, рухової сфери.			Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки.	

<p align="center">Теми практич их занять</p>	<p>Види порушень психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика). Комплексна диференціальна діагностика відхилень у психофізичному розвитку. Освітні установи для осіб з вадами психофізичного розвитку та їх комплектування. Психолого-педагогічний моніторинг розвитку дитини</p>			<p>Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при глибоких порушеннях слуху, зору.</p>			<p>Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях інтелекту,</p>	
<p>Самостійн а робота</p>		<p align="center">4 бали</p>	<p align="center">4 бали</p>	<p align="center">5 балів</p>	<p align="center">5 балів</p>	<p align="center">5 балів</p>		<p align="center">5 балів</p>
<p>Види поточного контролю</p>	<p align="center">Модульна контрольна робота</p>							
<p>Підсумко вий контроль</p>	<p align="center">Залік</p>							

8.Рекомендована література

Основан (базова література):

1. Кисла О.Ф. Корекційна педагогіка: навч.посібник / О.Ф.Кисла. - К.: Кондор-Видавництво, 2015. - 320 с.
2. Логопедія: підручник [Текст] / за ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2017. – 856 с.
3. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки: [навч.-метод. посіб. Для студентів наряду підготовки «Дошкільна освіта»] / Олена Валеріївна Мартинчук. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 288 с.
4. Федоренко С. Тифлодидактика : навчальний посібник для студентів ВНЗ / С. В. Федоренко. — К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. — 144 с.
5. Королева І.В. Діагностика та корекція порушень слухової функції у дітей раннього віку. - СПб., 2005. - 288с ..

Додаткова література:

1. Тищенко В. Як навчити дитину правильно розмовляти: Від народження до 5 років: [поради батькам] / В. Тищенко, Ю. Рібцун. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 128 с.
2. Вознюк Л.М., Климчук Н.Б., Мерленко І.М., Петрович В.С. Дитячий церебральний параліч: поради батькам і педагогам. – Луцьк, 2002. – 74 с.
3. Вступ до абілітації та реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності:[навчально-методичний посібник] / Л.Б.Людквіст, В.В.Бурлака,А.Г.Шевцов [та ін.]. – К.: Герб, 2007. – 288 с.
4. Кот М. З. Теорія і методика виховної роботи: Навчальний посібник. - К., 2011. - 216 с.
5. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник] / Антоніна Яківна Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2005. – Ч. I. – 272 с.
6. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник] / Антоніна Яківна Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2005. – Ч. II. – 184 с.
7. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: [дидактичний матеріал] / Антоніна Яківна Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2003. – 104 с.
8. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: [науково-методичний посібник] / Наталія Володимирівна Манько. – К.: КНТ, 2008. – 256 с.
9. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення: [посібник для батьків і педагогів] / Лідія Павлівна Савіна. – К.: Вид-во «Школа», 2002. – 48 с.
10. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей / Марія Аврамівна Савченко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 160 с.
11. Сак Т.В. Особлива дитина: Від народження до 6 років: [поради батькам] / Тамара Василівна Сак. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 144 с., іл.

12. Сєдих Н.О. Вчимося писати й говорити правильно: поради логопеда / Неля Олексіївна Сєдих. – Харків: Видавнича група «Основа», 2007. – 176 с.
13. Синьов В.М., Копернік Г.М. Основи дефектології: навч. посібник. – К.: Вища шк., 1994. – 143 с.
14. Дитина зі світу тиші. – Методичний посібник/Українське товариство глухих. Лабораторія жестової мови Інституту спеціальної педагогіки НАПН України. Об'єднання нечуючих педагогів.
15. Сухар В.Л. Розвиток звукової культури мовлення дітей молодшого дошкільного віку / Упоряд. В.Л. Сухар. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. – 80 с.
16. Певзнер М.С. Клиническая характеристика детей с задержкой психического развития //Дефектология.- 1972. № 3. С. 3-9
17. Трубочова С.В. Умови реалізації компетентнісного підходу у навчальному процесі / С.В.Трубочова // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 53-58. – (Б-ка з освітньої політики).